

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2024-cü il üçün pul siyasətinin əsas istiqamətləri barədə BƏYANATI

Möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən məqsədyönlü iqtisadi siyasət nəticəsində 2023-cü ildə ölkədə makroiqtisadi sabitlik göstəriciləri yaxşılaşmış və iqtisadi artım davam etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı 2023-cü ildə inflyasiyanın hədəf intervalına qaytarılmasına yönəldilmiş pul siyasəti həyata keçirmişdir. Cari ildə illik inflyasiya həm xarici, həm də daxili amillərdən təsirlənərək azalmış və 25 aylıq fasilədən sonra hədəf daxilində formalaşmağa başlamışdır. Valyuta bazarında tarazlığın qorunması, manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi, qəbul edilmiş pul siyasəti qərarları və hökumətin həyata keçirdiyi tədbirlər inflyasiya təzyiqlərinin azaldılmasında mühüm rol oynamışdır.

İnflyasiyaya təsir imkanlarını artırmaq istiqamətində pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi, pul bazarının infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi və həyata keçirilən monetar siyasətin kommunikasiyasının genişləndirilməsi üzrə işlər davam etdirilmişdir. Pul bazarında əməliyyatlar üzrə orta faiz dərəcələri faiz dahlizinin dəyişiminə reaksiya verməklə ilk dəfə dahlizin daxilində formalaşmağa başlamışdır.

2024-cü ildə Mərkəzi Bankın pul siyasəti ölkədə qiymət sabitliyinin təmin olunmasına, yəni inflyasiyanın aşağı və stabil səviyyədə saxlanılmasına yönəldiləcəkdir. Inflyasiyanın "Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" ilə elan edilmiş hədəf intervalında saxlanılması pul siyasətinin əsas məqsədi olacaqdır. Qiymət sabitliyini dəstəkləməklə Mərkəzi Bank ölkə iqtisadiyyatının dayanıqlı artımına şərait yaratmış olacaqdır.

Pul siyasəti qərarları 2024-cü ildə inflyasiya mühitində xarici və daxili amillərin dəyişimi və yenilənmiş makroiqtisadi proqnozlar əsasında veriləcəkdir. Azaldıcı amillərin güclənməsi və inflyasiya gözləntilərinin sabitləşməsi 2024-cü il illik inflyasiyanın hədəf intervalında formalaşmasını proqnozlaşdırmağa əsas verir.

Pul siyasətinin strateji və əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi və pul siyasətinin kommunikasiyanın genişləndirilməsi istiqamətlərində islahatlar davam etdiriləcəkdir. Bu islahatlar pul siyasəti qərarlarının inflyasiyaya ötürücülüyünün gücləndirilməsinə xidmət edəcəkdir.

I. 2023-CÜ İLDƏ PUL SİYASƏTİ

1.1. Pul siyasətinin həyata keçirilməsi mühtiti

2023-cü ildə xarici iqtisadi mühit geosiyasi gərginliklərin təzyiqləri altında qalmışdır. Bu dövrdə global ticarət dünyada gedən iqtisadi fraqmentasiya proseslərindən təsirlənmişdir. Qlobal iqtisadi aktivlik zəifləmiş və maliyyə sabitliyi ilə bağlı risklər artmışdır. Qlobal enerji və ərzaq qiymətlərində azalma müşahidə olmuş, dünyanın əksər ölkələrində monetar şəraitin sərtləşdirilməsi davam etmişdir. Bütün bunlar global inflyasiyanın azalmasına səbəb olmuşdur. Bu dövrdə ticarət tərəfdaşlarında inflyasiya təzyiqləri azalsa da, əksər tərəfdaşlarda faktiki inflyasiya hədəfi üstələmişdir. İl ərzində xarici şərait Azərbaycan üçün əlverişli olaraq qalmış, tədviyə balansında irihəcmli profit formalaşmış, qeyri-neft-qaz sektorunda iqtisadi artım davam etmişdir.

Geosiyasi münaqişələr və geoiqtisadi parçalanmalar, pandemiyanın təsirlərinin davam etməsi, kəskin iqlim anomaliyaları, maliyyə şəraitinin sərtləşməsi 2023-cü ildə global iqtisadi artım mənfəti təsir göstərmişdir. Bu özünü bir sıra indikatorlarda göstərmişdir. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələri üzrə biznes sektorunda iqtisadi aktivlik göstəricisi olan biznes inam indeksi azalmışdır. Qlobal iqtisadiyyatda baş verən proseslər beynəlxalq təşkilatların proqnozlarına da təsir etmişdir. Belə ki, Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) son hesabatına əsasən global iqtisadi artımın 2022-ci ildəki 3.5%-dən 2023-cü ildə 3%-ə enəcəyi gözlənilir.

Cari ildə global miqyasda tələbin zəifləməsi ilə global əmtəə bazarlarında qiymətlərin azalması müşahidə edilmişdir. Dünya Bankının məlumatına əsasən, 2023-cü ilin 11 ayında ümumi dünya əmtəə qiymət indeksi 14.9% azalmışdır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatına görə ərzaq qiymət indeksi 11 ayda 8.7% azalmışdır. Təchizat zəncirinin bərpası ilə çatdırılma xərcləri və müddətlərinin pandemiyaadan əvvəlki səviyyəyə qayıtması əmtəə qiymətlərinin azalmasına öz töhfəsini vermişdir.

Cari ildə ən yüksək ucuzlaşma enerji məhsulları üzrə qeyd alınmışdır. Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2023-cü ilin 11 ayında 82.6 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2022-ci ilin orta qiymətindən (99.2 ABŞ dolları) 16.8% aşağıdır.

Avropada anbarlardakı qaz ehtiyatlarının orta səviyyədən yüksək olması 2023-cü ildə qaz qiymətlərinin normallaşmasında mühüm rol oynayan amillərdən olmuşdur.

Qlobal əmtəə qiymətlərinin azalması və həyata keçirilən antiinflyasiya siyasəti nəticəsində global inflyasiya azalır. BVF-nin qiymətləndirmələrinə görə 2023-cü ildə global inflyasiya 6.9% olacaqdır ki, bu da 2022-ci ildəkindən 1.8 faiz bəndi azdır. Azərbaycanın ticarət tərəfdaşları üzrə orta inflyasiya səviyyəsi də azalmaqdadır. Baza inflyasiyanın daha aşağı sürətlə azalması əsasən keçmiş şokların inflyasiyaya transmissiyası, yüksək korporativ mənfəət, zəif məhsuldarlıqla əlaqədar vahid əmək xərclərinin yüksəlməsi ilə əlaqələndirilir.

Artan geosiyasi gərginlik şəraitində global iqtisadi fraqmentasiya, mərkəzi banklar tərəfindən pul siyasətinin sərtləşdirilməsi cari ildə maliyyə sektoruna və global maliyyə bazarlarına da öz təsirini göstərmişdir. Bəzi aparıcı ölkələrdə maliyyə sabitliyi riskləri aktuallaşmış, lakin səlahiyyətli qurumların çəvik reaksiyası sayəsində həmin risklər tənzimlənmişdir.

Mürəkkəb global iqtisadi mühitin ölkə iqtisadiyyatına təsirləri çoxtərəfli olmuşdur. Ötən il müqayisədə bir qədər azalsa da, Azərbaycanın əsas ixrac məhsullarının qiymətləri əlverişli olaraq qalmışdır. Bu da ölkənin tədviyə balansına, valyuta bazarında tarazlığa və iqtisadi aktivliyə pozitiv təsir göstərmişdir.

2023-cü ildə tədviyə balansının başlıca komponenti olan xarici ticarət balansı profitli olmuşdur. Belə ki, ilin 11 ayında xarici ticarət balansında 15.7 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo yaranmışdır. 2023-cü ilin 9 ayı üzrə cari əməliyyatlar hesabının profiti 6.7 mlrd. ABŞ dolları və ya ümumi daxili məhsulun (ÜDM) 12.5%-i səviyyəsində olmuşdur. Profitli tədviyə balansı şəraitində ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 2023-cü ilin 11 ayında 16.6% artaraq 68.2 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır.

2023-cü ildə ölkədə iqtisadi artım davam etmişdir. 2023-cü ilin yanvar-noyabr aylarında əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə ÜDM real ifadədə 0.8%, o cümlədən qeyri-neft-qaz sektoru üzrə 3.2% artmışdır. Qeyri-neft-qaz sektorunda iqtisadi artımı həm daxili, həm də xarici tələb dəstəklənmişdir. Dövr ərzində məşğulluğun səviyyəsində də artım müşahidə edilmişdir.

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin davam etdiyini təsdiqləyir. Cari ilin 11 ayında ticarət, xidmət və tikinti sektorları üzrə biz-

nes inamı indeksi ötən ilin eyni dövrünə nəzərən artmışdır. Qeyri-neft-qaz sənayesi müəssisələrində istehsal güclərinin yüklənməsi səviyyəsi yüksəlmişdir. Ev təsərrüfatları arasında aparılan sorğular 2023-cü ilin dekabrında istehlakçı inamı indeksinin ötən ilin dekabrı ilə müqayisədə əhəmiyyətli yaxşılaşmaqla müsbət zonada qərarlaşdığını göstərir.

Cari ildə məcmu tələbin genişlənməsi iqtisadi artımı dəstəklənmişdir. 2023-cü ilin 11 ayında ötən ilin eyni dövrünə nəzərən pərakəndə ticarət dövrü-yəsi 3.6%, qeyri-neft-qaz investisiyalarının həcmi isə 12.5% artmışdır.

Dövlət tələbi məcmu tələbin başlıca mənbələrindən biri olaraq qalmışdır. 11 ayda dövlət büdcəsi xərcləri ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 12.2%, o cümlədən cari xərclər 8.4%, əsaslı xərclər 29.7% artmışdır. 2023-cü ilin dövlət büdcəsinə dəyişikliklərlə dövlətin investisiya xərclərinin artırılması iqtisadi aktivliyə əlavə dəstək vermişdir.

1.2. 2023-cü ildə həyata keçirilən pul siyasəti və onun nəticələri

2023-cü ildə Mərkəzi Bank özünün pul siyasəti inflyasiyanın hədəf intervalına qaytarılmasına və inflyasiya gözləntilərinin sabitləşdirilməsinə yönəlmişdir. Pul siyasəti alətləri bank sisteminin likvidlik mövqeyi və inflyasiya mühitində xarici və daxili amillərin dinamikası nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir. Hesabat dövründə pul siyasətinin inflyasiyaya təsir imkanlarının artırılması istiqamətində islahatlar davam etdirilmişdir.

Rəsmi statistika görə, 2023-cü ilin noyabrında 12 aylıq inflyasiya 2.6% təşkil etməklə hədəf (4±2%) diapazonunun aşağı hissəsində formalaşmışdır. Artıq 3-cü aydır ki, illik inflyasiya hədəf daxilindədir. Tənzimlənmənin qiymətlərin, həmçinin mövsumi xarakterli məhsulların qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan baza inflyasiyasının tempi də azalaraq noyabrda 2.9% olmuşdur.

2023-cü ildə inflyasiyanın bütün komponentləri üzrə azalma meylı müşahidə olunmuşdur. Cari ilin noyabr ayında illik ərzaq inflyasiyası 1.5%-ə enmişdir. Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər illik 3.1% artmış, xidmətlər son 1 ildə 4% bahalaşmışdır. Ümumilikdə, illik inflyasiyaya 0.7 faiz bəndi ərzaq, 0.7 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 1.2 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir.

Faktiki inflyasiyanın dinamikası inflyasiya gözləntilərinə də təsir etmişdir. Keçirilmiş sorğular əsasında aparılan qiymətləndirmələrə görə ev təsərrüfatlarının gələcək 12 aya inflyasiya gözləntisi 2.4% olmaqla hədəf çərçivəsindədir.

Təhlillər göstərir ki, baza effektivdən əlavə illik inflyasiya xarici və daxili amillərdən, o cümlədən həyata keçirilən antiinflyasiya siyasətindən təsirlənərək azalmışdır. Ticarət tərəfdaşları üzrə orta çəkili inflyasiyanın nisbətən azalması, dünya əmtəə bazarlarında qiymətlərin enməsi, beynəlxalq yükdaşıma xərclərinin pandemiyaadan əvvəlki səviyyəyə qayıtması inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir. Profitli tədviyə balansı şəraitində valyuta bazarında tarazlığın qorunması, manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi, hökumət tərəfindən həyata keçirilən antiinflyasiya tədbirləri, qəbul edilmiş pul siyasəti qərarları inflyasiya təzyiqlərini yumşaltmışdır. O cümlədən faiz dahlizi parametrlərinin makroiqtisadi vəziyyətə uyğun dəyişdirilməsi, pul siyasəti alətlərinin adekvat tətbiqi, məcburi ehtiyat normalarının artırılması və makro-prudensial tələblərdə edilən dəyişikliklər məcmu tələbin izafi artımını məhdudlaşdırmışdır.

Valyuta bazarında tarazlıq inflyasiya idxalının məhdudlaşmasında xüsusi rol oynamışdır. 2023-cü ilin ötən dövründə Mərkəzi Bankda keçirilmiş valyuta hərəncamının 95%-də təklif tələbi üstələmişdir. Bu şəraitdə bəzi ticarət tərəfdaşlarında məzənnənin yüksək dəyişkənliyinə baxmayaraq, milli valyuta öz sabitliyini qoruyub saxlamışdır. 11 ayda manatın nominal effektiv məzənnəsi 19.5 faiz bahalaş-

mışdır ki, bu da idxal inflyasiyasına azaldıcı təsir göstərən faktordur.

Ümumilikdə, inflyasiya mühitində azaldıcı amillərin güclənməsi və inflyasiya gözləntilərinin sabitləşməsi ilin sonuna illik inflyasiyanın hədəf intervalının aşağı hissəsində formalaşacağını proqnozlaşdırmağa əsas verir.

2023-cü ildə Mərkəzi Bankın pul siyasətinə dair qərarları global və ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, yenilənmiş proqnozlar nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Dövr ərzində faiz dahlizi parametrləri 8 dəfə müzakirə edilmişdir. İdarə Heyətinin pul siyasətinə həsr edilmiş ilk 3 iclasında uçot dərəcəsinin 8.25%-dən 9%-ə, faiz dahlizinin yuxarı həddinin 9.25%-dən 10%-ə, faiz dahlizinin aşağı həddinin isə 6.25%-dən 7.5%-ə qaldırılması ilə bağlı qərarlar qəbul edilmişdir. Faiz dərəcələrinin artırılmasında məqsəd xarici və daxili amillərdən təsirlənən məcmu tələbin izafi artımının məhdudlaşdırılması olmuşdur. Növbəti 3 iclasda faktiki və proqnozlaşdırılan inflyasiyanın azalması nəzərə alınmaqla pul siyasətinin sərtləşdirilməsində fasilə götürülmüşdür. Son 2 iclasda isə faiz dərəcələrinin azaldılmasına başlanmışdır. Hazırda faiz dahlizinin yuxarı həddi 9%, uçot dərəcəsi 8%, faiz dahlizinin aşağı həddi 6.5% təşkil edir. Pul siyasətinin yumşaldılmasına başlanılması həm də mövcud məzənnə rejimi çərçivəsində manatın məzənnəsi üzərində möhkəmlənmə təzyiqlərinin yumşaldılmasına xidmət edir.

Hesabat dövründə pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində bir sıra tədbirlər görülmüşdür. İl ərzində pul siyasəti hədəflərinə nail olmaq üçün açıq bazar əməliyyatları və daimi imkan alətlərindən aktiv istifadə olunmuşdur. Banklar tərəfindən daimi imkan aləti olan günlük depozit əməliyyatlarına marağ yüksək olmuşdur. Hesabat ilinin fevral ayının sonundan sterilizasiya yönümlü daimi imkan aləti üzrə tətbiq edilən kvota məbləği artırılmış, avqustun 15-dən isə loğv edilmişdir. Açıq bazar əməliyyatları qismində sterilizasiya məqsədilə 28 günlük (1 ay), 84 günlük (3 ay), 168 günlük (6 ay) və 252 günlük (9 ay) notların yerləşdirilməsi üzrə müntəzəm hərraclar davam etdirilmişdir. Banklararası pul bazarında faizləri tənzimləmək, pul siyasətindən kənar (avtonom) amillərin təsirlərini operativ şəkildə məhdudlaşdırmaq üçün 7 günlük əməliyyatlar da aparılmışdır. Not hərəqlərində rəqəbat mühitini optimallaşdırmaq, investor inamını artırmaq məqsədilə Mərkəzi Bankın notlarının yerləşdirilməsi şərtlərinə bir sıra dəyişikliklər edilmişdir. Ümumilikdə, Mərkəzi Bank 11 ayda 117 müxtəlif müddətli not hərəqi keçirmişdir.

Alternativ pul siyasəti lövbörünün formalaşdırılması istiqamətində görülmüş tədbirlər çərçivəsində Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin qərarı ilə "Təminatlı Banklararası Pul Bazarında Bençmark Dərəcəsi (AZIR - Azərbaycan Interbank Rate) üzrə indekslərin hesablanması və açıqlanması Qaydaları" təsdiq edilmişdir. May ayından başlayaraq Blumberq platformasında banklar arasında milli valyutada bağlanan təminatlı əqlər üzrə indekslərin hesablanması və açıqlanması Qaydaları"na dəyişikliklər təsdiq edilmişdir ki, bu da təminatlı bazarda representativ faiz indekslərinin (AINA - Azn Index Average) daha yüksək tezliklə yayımlanmasına imkan verir.

Dövr ərzində pul təklifini daha effektiv tənzimləmək, likvidliyin banklar üzrə təmərküzləşməsinə məhdudlaşdırmaq və dedollarlaşma meyillərini stimullaşdırmaq üçün məcburi ehtiyat normalarının səviyyəsinə və diferensiallaşma qaydasına bir neçə mərhələdə (2023-cü ilin fevralında, avqustunda və noyabrında) yenidən baxılmışdır. Məcburi ehtiyatların diferensiallaşması dərəcəsinin yüksəldilməsi prosesi tədricən həyata keçirilmişdir. Mərkəzi Bankın qiymətləndirmələrinə görə məcburi ehtiyatların diferensiallaşma qaydasına və normalarına edilən son dəyişikliklər bank sektoru üzrə öhdəliklərin maya dəyərində cüzi təsir göstərir.

Monetar sferada həyata keçirilən islahatlar banklar tərəfindən likvidliyin daha effektiv idarə olunmasına, banklararası bazardakı aktivliyə və gəlirlilik öyrisinin formalaşmasına müsbət təsir etmişdir. 2023-cü ilin 11 ayında Blumberq platformasında banklar arasında milli valyutada 27.4 mlrd. manat məbləğində 2313 təminatlı əqd bağlanmışdır. Bu dövrdə banklararası REPO bazarında 4.5 mlrd. manat həcmində 1215 əqd bağlanmışdır.

Həm təminatlı, həm də təminatlı pul bazarında faizlər il ərzində faiz dahlizinin dəyişiminə reaksiya vermişdir. İlk dəfə pul bazarında orta faizlər Mərkəzi Bankın faiz dahlizi daxilində formalaşmağa başlamışdır. Belə ki, 2023-cü ilin dekabr ayının ötən dövründə banklararası təminatlı pul bazarında 1-3 günlük əməliyyatlar üzrə orta faiz dərəcəsi (1D AZIR) 7.5%, banklararası REPO bazarında 6-8 günlük əməliyyatlar üzrə orta faizlər (1W AINAI) isə 7.8% təşkil etmişdir. Aparılmış təhlillər göstərir ki, müəyyən bank qrupları üzrə banklararası faizlərlə hüquqi şəxslərin manatlı depozitləri üzrə faizlər eyni istiqamətdə dəyişir. Bunlar pul siyasəti qərarlarının faiz kanalı ilə ötürücülüyünün yaxşılaşdığını deməyə əsas verir.

Mərkəzi Bankın sterilizasiya əməliyyatları banklararası pul bazarında aktivliyi və orta faizlərin tənzimlənməsini dəstəkləməklə yanaşı, pul kütləsinin izafi artımını da məhdudlaşdırmışdır. 2023-cü ilin 11 ayında manatla pul bazası 5%, manatla geniş pul kütləsi (M2) isə 15.7% artmışdır. Pul təklifinin artımının başlıca mənbəyi əsasən fiskal sektorun ehtiyatları üçün Mərkəzi Bankın valyuta bazarına alış-yönümlü müdaxilələri olmuşdur. Əsasən alış-yönümlü valyuta müdaxilələri ilə əlaqədar Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatları 11 ayda 18% artaraq 10.6 mlrd. ABŞ dollarını üstələmişdir.

2023-cü ildə pul siyasəti qərarlarının verilməsi prosesinə analitik dəstəyi gücləndirmək üçün Mərkəzi Bankda təhlil və proqnozlaşdırmanın təkmilləşdirilməsi davam etdirilmişdir. İl ərzində Mərkəzi Bankda analitik işlər əsasən İdarə Heyətinin 21.12.2022-ci il tarixli qərarı ilə qüvvəyə minən "Proqnozlaşdırma və siyasət təhlil sisteminə dair Metodoloji rəhbərlik" rəhbər tutulmaqla təşkil edilmişdir. Qısa və ortamüddətli proqnozlaşdırma imkan verən ekonometrik modellər təkmilləşdirilmişdir. Inflyasiya proseslərinin təhlilində rəsmi statistik göstəricilər ilə yanaşı Mərkəzi Bank tərəfindən keçirilən real sektorun monitorinqinin nəticələrindən, əlavə də pərakəndə satış şəbəkələrindən müntəzəm alınan qiymət məlumatlarından istifadə edilmişdir. 13-17 fevral 2023-cü il tarixlərində "Mərkəzi Bankın tədqiqat həftəsi" tədbiri çərçivəsində tədqiqat işlərinin açıq ictimai müzakirəsi keçirilmişdir.

Hesabat dövründə Mərkəzi Bankın pul siyasətinin şəffaflıq dərəcəsi daha da artırılmışdır. Mərkəzi Bankın siyasət qərarlarına dair press-reizlərləri müvafiq analitik şərhlərlə dərc edilmiş, müntəzəm mətbuat konfransları keçirilmişdir. Pul siyasəti icmalı rüblük əsasda ictimaiyyətə açıqlanmışdır. Mərkəzi Bank özünün başlıca makroiqtisadi göstəricilərə (12 aylıq inflyasiya, cari əməliyyatlar balansı, ümumi və qeyri-neft ÜDM-in real ifadə artımı) dair proqnozları açıqlamağa başlamışdır. Mərkəzi Bankın fəaliyyəti rəsmi internet sahifəsi və sosial şəbəkələr vasitəsilə müntəzəm işıqlandırılmışdır. Geniş auditoriyaya həm yazılı şəkildə, həm də video formatında bir sıra maarifləndirici və analitik materiallar təqdim edilmişdir. Maliyyə bazarı iştirakçıları və müstəqil iqtisadi ekspertlərlə müntəzəm görüşlər davam etdirilmişdir. Pul siyasətinin kommunikasiyasında kütləvi informasiya vasitələrinin xüsusi roluna nəzərən əlaqə media nümayəndələri üçün maarifləndirici tədbirlər davam etdirilmişdir.

Hesabat dövründə yeni bank qanunvericiliyinin qəbul edilməsi Mərkəzi Bankın müstəqilliyini gücləndirmiş və pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsinə müsbət təsir göstərmişdir. Mərkəzi Bankın bir sıra normativ-hüquqi aktları yeni qanunvericiliyə uyğunlaşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2024-cü il üçün pul siyasətinin əsas istiqamətləri barədə BƏYANATI

Əvvəli 12-ci səh.

II. 2024-CÜ İLƏ PUL SİYASƏTİ

2.1. Makroiqtisadi proqnozlar və gözləntilər

2024-cü ilin pul siyasətinin əsas istiqamətləri növbəti il qlobal iqtisadiyyat və əmtəə bazarları, habelə ölkənin xarici, fiskal, maliyyə və real sektorları üzrə proqnozları nəzərə alınmaqla işlənmişdir. Proqnozlara görə, növbəti il qlobal iqtisadi artım azalacağı, qlobal enerji və enerji qiymətlərinin sabitləşəcəyi, habelə ticarət tərəfdaşlarında inflyasiya proseslərinin səngiyəcəyi gözlənilir. Ümumilikdə, xarici şəraitin Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün əlverişli olaraq qalacağı proqnozlaşdırılır.

2024-cü il qlobal iqtisadi artıma dair proqnozlar qlobal aktivliklə bağlı qeyri-müəyyənlik və inflyasiya ilə mübarizənin davam etməsi fonunda aparıcı ölkələrdə monetar siyasətin sərbəst qalması şəraitində formalaşır. Əlavə olaraq dünyada fraqmentasiyanın daha da dərinləşməsi, dövlət borcu böhranının daha çox ölkəyə yayılması ehtimalı, Çindəki iqtisadi bərpanın əmlak bazarında hələ də davam edən problemlər nəticəsində zəif qalması qlobal iqtisadi artım gözləntilərinə mənfi təsir göstərir. 2023-cü il dövlət Avropa ölkələrində ressesiyanın artıq baş verməsi qlobal ressesiya ilə bağlı riskləri daha da artırır. BVF-nin oktyabr hesabatına əsasən, 2024-cü il qlobal iqtisadiyyatın artım proqnozu bir öncəki proqnozla müqayisədə 0.1 faiz bəndi aşağı reviziya etmiş və 2.9% səviyyəsinə düşmüşdür. Hesabatda iqtisadi artımın inkişaf etmiş ölkələrdə 1.4%, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə isə 4% olacağı proqnozlaşdırılır. Aparıcı ölkələrdə maliyyə sabitliyi ilə bağlı risklərin geniş miqyasda reallaşması bu proqnozların özünü doğrultmasına mənfi təsir edə bilər.

Proqnozlar 2024-cü il dövlət inflyasiya təzyiqlərinin zəif təməllərlə azalacağını göstərir. BVF-nin son proqnozlarına görə, dünya üzrə inflyasiyanın 2023-cü ildəki 6.9%-dən 2024-cü ildə 5.8%-ə enəcəyi gözlənilir. Qeyd edək ki, 2017-2019-cu illərdə orta hesabla illik inflyasiya göstəricisi 3.4% olmuşdur. Ümumilikdə qiymətlərin gözlənilən dinamikası ilə bağlı qeyri-müəyyənlik qalmaqdadır. BVF özü-nün son hesabatında əmtəə qiymətlərinə təsir ehtimalı yüksək olan bəzi mənfi şoklara toxunmuşdur. Belə ki, iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı orta temperaturun gözləniləndən daha çox artması, geosiyasi gərginliklər fonunda dünya iqtisadiyyatının bloklara ayrılması əmtəə, xüsusilə də enerji qiymətlərinin yenidən artmasına səbəb ola bilər.

Iqtisadi artımın yavaşlaması qlobal ticarətin dinamikasına da təsir göstərməkdədir. Son proqnozlara görə, dünya ticarətində artımın 2024-cü ildə 3.5% olacağı gözlənilir ki, bu da 2000-2019-cu illərin orta göstəricisi olan 4.9 faizdən xeyli aşağıdır. Dünya ticarətinin dinamikasına qlobal ticarətdə maneələrin artması, ötən dövrlərdə ABŞ dollarının bahalaşması təsir etməkdədir.

Enerji daşıyıcılarının dünya qiymətləri növbəti il dövlət iqtisadi aktivlik, geosiyasi amillər və OPEC++ çərçivəsində qəbul edilən qərarların təsiri altında formalaşacaqdır. OPEC++ tərəfindən xam neft hasilatının azaldılması uzunmüddətli enerji qiymətlərinə artırıcı təsir edəcəkdir. Qlobal iqtisadi aktivliyin zəifləməsi isə dünya enerji qiymətlərinə azaldıcı təsir göstərəcəkdir. BVF 2024-cü ildə neftin qiymətinin 80 ABŞ dolları ətrafında olacağını proqnozlaşdırır.

Azərbaycan iqtisadiyyatının fəaliyyət mühitinin yüksək dəyişkənliyini nəzərə alaraq Mərkəzi Bank 2024-cü ildə makroiqtisadi proqnozları müxtəlif sənədlər üzrə müntəzəm yeniləyəcəkdir.

Qiymətləndirmələrə görə, 2024-ci ildə dövlət balansının cari əməliyyatlar hesabında profisit gözlənilir. Baza ssenari üzrə son proqnozlara görə, 2024-cü ildə cari əməliyyatlar hesabının profisiti 7-8 mlrd. ABŞ dolları olmaqla ÜDM-in 9-10%-i səviyyəsində gözlənilir. 2024-cü ildə qlobal geosiyasi vəziyyət, əsas ixrac məhsulları üzrə dünya qiymətləri, ticarət tərəfdaşlarında makroiqtisadi durum, qeyri-neft-qaz sektoru üzrə ixrac potensialı Azərbaycan tədviy balansına təsir göstərən əsas amillər olacaqdır.

2024-cü ildə Azərbaycan iqtisadiyyatının real sektorunda artımın davam edəcəyi proqnozlaşdırılır. Mərkəzi Bankın proqnozlarına görə, 2024-cü ildə real iqtisadi artım tempinin 3-3.5%, o cümlədən qeyri-neft-qaz sektoru üzrə 5-5.5% civarında olacağı gözlənilir. Növbəti ildə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə irimiqyaslı bərpa-quruculuq işləri iqtisadi artıma müsbət impulsalar verəcəkdir. Ölkədə makroiqtisadi sabitliyin qorunması iqtisadi artım proqnozunun reallaşmasının əsas şərtlərindən biri olaraq qalacaqdır. Hökumətin, beynəlxalq maliyyə-kredit təşkilatlarının və aparıcı reyting agentliklərinin də Azərbaycanı iqtisadi artımın perspektivləri ilə bağlı gözləntiləri ninkindir.

Iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər də Mərkəzi Bankın makroiqtisadi proqnozlarının hazırlanmasında nəzərə alınacaqdır.

2024-cü ildə dövlət fiskal siyasət pul siyasətinin həyata keçirilməsi şəraitində, bank sisteminin likvidliyinə, valyuta bazarına və məcmu tələbə təsir göstərən amillərdən biri olacaqdır. Növbəti ildə büdcə qaydasının tətbiqinin davam etdirilməsi və borclanmanın yeni qəbul edilmiş parametrlər çərçivəsində həyata keçirilməsi fiskal dayanıqlığın təmin edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət investisiyaları ölkənin istehsal potensialının artırılmasına və onun strukturunun optimallaşdırılmasına əhəmiyyətli töhfə verə bilər ki, bu da uzunmüddətli dövrdə inflyasiyaya təsir göstərəcək amildir.

2.2. 2024-cü il üzrə pul siyasətinin başlıca istiqamətləri

2024-cü ildə Mərkəzi Bankın pul siyasəti qiymət sabitliyinin təmin edilməsinə, proqnozlaşdırılan inflyasiya və inflyasiya gözləntilərinin qəbul edilmiş dəhliz daxilində sabitləşməsinə yönəldiləcəkdir. Pul siyasətinin ötürüclüyünün gücləndirilməsi və əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi, bank sektorunda likvidliyin daha effektiv idarə olunması və maliyyə bazarlarının infrastruktur imkanlarının genişləndirilməsi istiqamətlərində islahatlar davam etdiriləcəkdir.

"Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"na uyğun olaraq pul siyasətinin hədəfi növbəti ildə illik inflyasiyanı 4±2% intervalında saxlamaqdan ibarət olacaqdır. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, növbəti ildə hədəf göstəricisi Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən hesablanan istehlak qiymətləri indeksinin son 12 ayda dəyişimi olacaqdır.

Mərkəzi Bankın son proqnozlarına görə, davam edən pul siyasəti nəzərə alınmaqla 2024-cü ildə illik inflyasiyanın 5-5.5% civarında olacağı gözlənilir. Inflyasiyanın xarici amillərinin səngiməsi və hökumətə birlikdə həyata keçirilən antiinflyasiya tədbirləri ortamüddətli dövrdə inflyasiyanın hədəf diapazonunda formalaşmasını dəstəkləyəcəkdir. Mərkəzi Bank 2024-cü ildə inflyasiya amillərinin hərtərəfli təhlili əsasında özünün inflyasiya proqnozlarını müntəzəm yeniləyəcəkdir. Ümumi inflyasiya ilə yanaşı baza inflyasiyanın da dinamikası davamlı şəkildə təhlil olunacaq, inflyasiya gözləntilərinin qiymətləndirilməsi işi davam etdiriləcəkdir.

Qiymət sabitliyi ilə bağlı bir sıra risklər 2024-cü il üzrə də aktuallığını saxlayır. Növbəti ildə xari-

ci faktorlar - dünya bazarında əmtəə qiymətlərinin dinamikası və ticarət tərəfdaşlarında inflyasiya prosesləri ölkədəki inflyasiya proseslərinə təsir göstərəcəkdir. Qlobal mühitdə geosiyasi gərginliyin davam etməsi şəraitində sözügedən xarici faktorlar çox dəyişkən ola bilər. Qlobal iqtisadi aktivliyin azalması və ayrı-ayrı ölkələrdə maliyyə sabitliyi risklərinin qlobal miqyasda reallaşması da müxtəlif kanallarla ölkədəki makroiqtisadi sabitliyə təsir edə bilər. Xüsusən də dünya enerji qiymətlərinin kəskin dəyişkənliyi Azərbaycanın xarici şəraiti üçün təhdid yarada bilər. Qeyd edək ki, mümkün xarici şokun neqativ təsirlərinin minimumlaşdırılması sahəsində hökumətə Mərkəzi Bankın böhran idarəetməsi təcrübəsi və kifayət qədər resursları mövcuddur. Məcmu tələbin izafi genişlənməsi, xərc amillərinin təsiri ilə inflyasiya gözləntilərinin artması isə inflyasiya hədəfinə nail olmaqda başlıca daxili risk mənbələridir. Mövcud meyllərin davam etməsi halında fiskal məqsədlər üçün əlverişli valyuta müdaxilələrinin 2024-cü ildə həyata keçirilməsi ehtimalı var. Məcmu tələb ölkənin istehsal potensialı ilə müqayisədə daha yüksək tələmlərə genişləndiyi təqdirdə qiymətlər daha sürətlə artmağa başlaya bilər. Bu da perspektiv dövrdə cari əməliyyatlar balansının profisitinin daralmasına səbəb ola bilər. Orta aylıq əməkhaqqının əmək məhsuldarlığı ilə müqayisədə daha sürətlə artması uzunmüddətli dövrdə inflyasiya riskləri doğurur.

2024-cü ildə dövlət pul siyasəti qərarlarının qəbulu zamanı valyuta bazarında gedən proseslər nəzərə alınacaqdır. Növbəti ildə də manatın nominal effektiv məzənnəsinin inflyasiya idxalı məhdudlaşdıracağı gözlənilir. Inflyasiya proseslərinin idarə edilməsində mühüm rolunu nəzərə alaraq Mərkəzi Bank 2024-cü ildə də nominal effektiv məzənnənin dinamikasını sıx monitorinq edəcəkdir. Tədviy balansının vəziyyəti, fiskal sektorun valyuta təklifi və tələbi, eləcə də iqtisadi subyektlərin məzənnə gözləntiləri valyuta bazarındakı tarazlığa təsir göstərən əsas amillər olacaqdır. Mərkəzi Bank məzənnə siyasəti üzrə əməliyyat hədəflərinə nail olmaq üçün valyuta bazarına zəruri hallarda müdaxilə edəcək. Habelə ölkənin milli valyutaya inamının daha da artırılması üçün de-dollarizasiya siyasəti davam etdiriləcəkdir. Növbəti ildə də valyuta ehtiyatlarının beynəlxalq səviyyədə qəbul edilmiş kifayətlik normaları nəzərə alınmaqla idarə edilməsi diqqətdə saxlanılacaqdır.

Növbəti ildə Mərkəzi Bankın faiz dəhlizi monetar şəraite və bununla da məcmu tələbə təsir göstərən əsas vasitələrdən biri olacaqdır. Çünki faiz dəhlizi birbaşa və dolaylı yolla maliyyə bazarlarının bütün seqmentlərinə təsir göstərir. Faiz dəhlizi parametrlərinin dair qərarlar inflyasiyanın xarici və daxili amillərinin dəyişimi və yenilənmiş makroiqtisadi proqnozlar nəzərə alınmaqla qəbul ediləcəkdir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2024-cü ildə də faiz dəhlizinin Mərkəzi Bankın İdarə Heyətində öndən ictimaiyyətə açıqlanmış qrafikə uyğun müzakirəsi nəzərdə tutulur. Qərarların qrafikə uyğun olaraq verilməsi gözləntilərin effektiv idarə edilməsi baxımından önəmlidir. Bununla belə, iqtisadiyyatda və maliyyə sektorunda, habelə əməliyyat çərçivəsində əhəmiyyətli dəyişikliklərə bağlı tələb olduğu təqdirdə faiz dəhlizinə dair qrafikdən konar qərarların qəbulu da istisna edilmir. Faiz dəhlizinə dair qərar verərkən Azərbaycanda pul siyasətinin ötürüclüyünün xüsusiyyətləri və global maliyyə şəraitində baş verən dəyişikliklər də nəzərə alınacaqdır. Pul siyasətinin iqtisadi proseslərə müəyyən zaman intervalı ilə təsir göstərdiyini nəzərə alaraq faiz dəhlizinə dair qərarlar inflyasiya amilləri üzrə davamlı meyllər əsasında qəbul ediləcəkdir. Yəni inflyasiyanın hədəfdən yayınması müvəqqəti amillərin təsiri ilə baş vermişdirsə və qismüddətli dövrdə onun hədəfə qayıtması proqnozlaşdırılırsa, pul siyasətinin reaksiyası tələb olunmur. Inflyasiyanın hədəfdən yayınması davam-

lı faktorlardan irəli gəldikdə Mərkəzi Bank buna reaksiya verəcəkdir.

Pul bazarında qismüddətli faizlərin Mərkəzi Bankın faiz dəhlizi parametrləri ilə eyni istiqamətdə dəyişməsi üçün 2024-cü ildə də Mərkəzi Bank arsenalındakı bütün alətlərdən adekvat və çevik şəkildə istifadə edəcəkdir. Mərkəzi Bank istifadə etdiyi alətlərin çeşidini inflyasiya mühitində və maliyyə bazarında müşahidə edilən proseslərə uyğun seçəcəkdir. Pul siyasəti alətlərinin çevik istifadəsi transmissiya mexanizminin səmərəli işləməsinə kömək edəcəkdir. Likvidliyin idarə edilməsində daimi imkan alətlərindən, açıq bazar əməliyyatlarından və məcburi ehtiyatlardan istifadə ediləcəkdir. Alətlərin kömiyyət parametrlərinə və durasiyasına dair qərarlar bank sisteminin likvidlik mövqeyindən asılı olaraq operativ şəkildə veriləcəkdir. Bank sisteminin likvidlik mövqeyinin müntəzəm qiymətləndirilməsi davam etdiriləcəkdir. Fiskal əməliyyatların bank sisteminin likvidliyinə əhəmiyyətli təsiri nəzərə alaraq qurumlararası informasiya mübadiləsinin genişləndirilməsi təşəbbüsləri davam etdiriləcəkdir.

Ölkədə maliyyə sektorunun sabitliyinin qorunması və onun daha da inkişaf etdirilməsi növbəti ildə də pul siyasətinin effektivliyinə müsbət təsir edən amillərdən biri olacaqdır. Xüsusən də qanunvericilikdə edilən son dəyişikliklərin naədsiz ödənişlərə verəcəyi töhfə pul siyasətinin təsir dairəsini genişləndirəcəkdir. Pul siyasətinin Mərkəzi Bankın digər fəaliyyət istiqamətləri, o cümlədən maliyyə sabitliyi üzrə siyasətlərlə uzlaşdırılması növbəti ildə də diqqətdə saxlanılacaqdır. Maliyyə sabitliyinin qorunması və pul siyasətinin əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi sahəsində maliyyə sektoru ictimaiyyətə aktiv dialoq davam etdiriləcəkdir.

Pul siyasəti çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi "Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nın Tədbirlər Planına uyğun olaraq "Inflyasiya hədəflənməsi rejiminə keçidin baza şərtlərinin formalaşdırılması" çərçivəsində həyata keçiriləcəkdir. Yeni pul siyasəti rejiminə keçid şərtlərinin reallaşdırılması üçün Mərkəzi Bank hökumətlə sıx əməkdaşlığı davam etdirəcəkdir. Inflyasiyanın hədəflənməsi rejiminə keçid istiqamətində görülən işlər tədricən inflyasiya proseslərinin daha effektiv idarə edilməsinə imkan verəcəkdir.

Mərkəzi Bankda təhlil və proqnozlaşdırma potensialının artırılması növbəti ildə də diqqətdə saxlanılacaqdır. Qismüddətli və ortamüddətli proqnozlaşdırma məqsətlərində daxil olmaqla proqnozlaşdırma və siyasət təhlili sistemi daha da təkmilləşdiriləcəkdir. Bu sistem cari meylləri təhlil etməyə, bir və ya iki rüb ərzində müəyyən makroiqtisadi dəyişənlərdə ən çox ehtimal olunan dəyişikliklər haqqında fikir formalaşdırmağa imkan verəcəkdir. Qabaqcıl model aparatlarının Azərbaycan iqtisadiyyatının spesifik xüsusiyyətlərinə mütəmadi uyğunlaşdırılması, proqnoz göstəricilərinin spektrinin genişləndirilməsi istiqamətində sөylər artırılacaqdır. 2024-cü ildə Mərkəzi Bankın qarşısına qoyduğu hədəflərdən biri də analitik təhlillər və iqtisadi modellərdə süni intellektin (AI) istifadəsini nəzərdən

Pul siyasəti qərarlarının ictimaiyyətə açıqlanması qrafiki

2024-cü ildə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar 8 dəfə olmaqla aşağıdakı qrafiklə ictimaiyyətə təqdim ediləcəkdir:

31 yanvar
28 mart
1 may
21 iyun
31 iyul
18 sentyabr
30 oktyabr
18 dekabr

Qeyd olunan tarixlərdən 31 yanvar, 1 may, 31 iyul və 30 oktyabr tarixlərində qərarın açıqlanması mətbuat konfransı ilə müşayiət olunacaqdır. Qərarlar elan olunduqdan sonra iş günündə qüvvəyə minəcəkdir.

¹ Məsələn, pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqinə başlanılması ilə əlaqədar olaraq 31 avqust 2022-ci il tarixində İdarə Heyəti faiz dəhlizini qrafikdən konar müzakirə etmiş və müvafiq qərar qəbul etmişdir.